

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่ช่วยจรรโลงสังคมและชาติบ้านเมืองมาเป็นเวลานาน เป็นที่พึ่งพิงพึ่งพาของคนทุกชั้นทุกเพศทุกวัย โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและชี้นำแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม คนไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนจึงยกย่องนับถือกราบไหว้และเชื่อฟังพระสงฆ์^๑ ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นนี้ได้ขยายตัวถึงขนาดที่ต้องแสดงออกในชีวิตจิตใจของคนไทยทุกคน โดยเฉพาะในชนบทที่ยังคงเป็นสังคมเกษตรยิ่งเห็นได้ชัดว่าพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนเป็นอย่างมากเห็นได้ว่า วัดที่อยู่ตามหมู่บ้านและตำบลต่างๆ ซึ่งถือเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชุมชน ทั้งในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การหาความรู้ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม เป็นสถานที่ทำกิจกรรมรื่นเริงหลังฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร พระสงฆ์ยังคงเป็นผู้นำจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมความเคารพเชื่อถือนับถือของประชาชนในชุมชนนั้นๆ^๒ นอกจากนี้คุณค่าของพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นศูนย์รวม ศรัทธาประชาชน เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ วัดเป็นแหล่งประสิทธิประสาทวิทยาการต่างๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำแห่งปัญญาชน จนเป็นประเพณีที่ผู้ชายไทยทุกคนต้องบวชเรียนเพื่อรับการศึกษาและอบรมจริยธรรม คุณธรรม^๓

คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ได้กำหนดการใช้ชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับสังคม ในด้านความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ฝากชีวิตความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์เริ่มตั้งแต่อาหาร ซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยปัจจัย ๔ ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์ เป็นข้อบังคับอยู่ในตัว ให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันอยู่กับสังคมคฤหัสถ์ มีพระพุทธพจน์ตรัสสอนและเตือนพระสงฆ์ให้ระลึกเสมอ ในภาวะนี้เพื่อเกิดความสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตน หน้าที่

^๑วินัย วีระพัฒนานนท์, *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (นครปฐม: สถาบันพัฒนาสารานุกรมอาเซียน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑๐.

^๒พระราชวรมนี, *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๒.

^๓คะนิงนิตย์ จันทบุตร, *สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๒), หน้า ๗๗.

ทางสังคมของพระสงฆ์เกิดขึ้นเพราะความผูกพันในด้านความเป็นอยู่นี้ เป็นส่วนหนึ่ง นอกจากนั้น ในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ ด้วยอาศัยเมตตาและกรุณาของตนเอง^๕

นอกจากพุทธพจน์ที่เป็นพุทธประสงค์ให้พระสงฆ์ตระหนักในบทบาทหน้าที่ทั้งต่อตนเองและสังคมชุมชนแล้ว พระสงฆ์ยังสามารถนำหลักธรรมเป็นหลักปฏิบัติ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับธรรมชาติและศีลธรรมและหลักการที่เกี่ยวกับการครองเรือน การประกอบสัมมาอาชีพ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม เพื่อประโยชน์สุขต่อมวลมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย^๕ โดยได้วางหลักคำสอนให้มหาชนประพฤติตนเพื่อประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑) ญาณมรรคมีองค์ ๘ คือ ความสุขในปัจจุบัน โดยให้มีความขยันหมั่นเพียร ในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพโดยสุจริต รักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ มิมีมิตรที่ดี และรู้จักประมาณตน ๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์อันสูงขึ้นได้แก่การมีศรัทธาความเชื่อในพระรัตนตรัย มีจาคะ หมายถึงความเกื้อกูลผู้อื่นและสังคม และ ๓) ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด คือความมีจิตใจที่หลุดพ้นจากกิเลสและพันธทุกข์ทั้งปวง

พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณในชุมชน เป็นเสมือนรากแก้วของชุมชน ประชาชนมีความศรัทธาต่อพระสงฆ์เป็นพื้นฐานสำคัญควรได้รับความสนใจ และเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเฉพาะในด้านของวิถีคิด การรู้จักพอประมาณ ดำเนินชีวิตที่ไม่ประมาท การลด ละ เลิก อบายมุข การอบรมฝึกฝนจิตใจให้มีจริยธรรม ศีลธรรมนำชีวิต เพื่อให้สังคมชุมชน มีความสงบสุข ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย ไม่เห็นแก่ตัว มีสัมมาอาชีพที่พอเพียง รู้จักประพฤติตนเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลกันและกัน รู้จักแยกแยะชั่วดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีพร้อมมีคุณธรรมประจำใจและพัฒนาประชาชน กอปรกับพระสงฆ์ จะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา ในการจัดงานพิธีกรรมในชุมชน เช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งจะมีการจัดงานเลี้ยงในชุมชน มีค่าใช้จ่ายที่สูง การให้คำแนะนำทั้งในส่วนของการงานวันของการจัดงาน หรือการลด งด เรื่องสุราอาหารหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น^๖

พระสงฆ์เป็นผู้นำทางความคิด มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติวิถีคิดของคนในชุมชน หนุนเสริมในส่วนของการดำรงชีวิตที่ไม่ประมาท ไม่ตกเป็นทาสบริโภคนิยม พระสงฆ์จึง

^๕สมชาย เหล็กเพชร, วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นพระพัฒนาชุมชน, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔-๑๕.

^๖อภิชัย พันธเสน, พัฒนารูปแบบไทย: สมุทัยและมรรคความหวังทางเลือกและทางออกใหม่, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๔.

^๗พระฐานิ จิตวิริโย, การพัฒนาจิตความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน, ดุษฎีนิพนธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

จำเป็นต้องรู้ธรรมะของพระพุทธองค์อย่างลึกซึ้ง และนำออกแนะนำสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสงฆ์ คือ การพยายามชี้แนะในหลักความดีงาม เพื่อให้มนุษย์ได้พ้นจากความทุกข์ จึงทำให้พระสงฆ์ต้องเข้ามามีบทบาทต่อสังคมด้วยเหตุผลสองประการ คือ ประการแรก การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย ประการที่สองสภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และประการสุดท้าย โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์^๖

คณะสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะสงฆ์ในจำนวน ๒๕ อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน โดยได้นำหลักการพัฒนาชุมชนมาจากหน่วย อ.ป.ค.^๗ ชื่อย่อมาจากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นความริเริ่มของคณะสงฆ์ ซึ่งมี เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธรมหาเถร ป.ธ.๘) วัดสามพระยา กรุงเทพฯ เป็นผู้เสนอหลักการและได้ก่อตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ประการ คือ

๑. เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้และพัฒนาตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น

๒. เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เช่น

- ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น

- ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความเป็นคนดีมีศีลธรรมซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

- ช่วยกันพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เราเรียกกันว่า สัมมาชีพ ทั้งนี้เพื่อที่จะหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยไม่เลิ่กงาน งานหนักเอาเบาสู้ยึดคติที่ว่า *คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้*

^๖พระธรรมปิฎก, พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^๗ หน่วยอบรมประชาชนประจำอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่, คู่มือการปฏิบัติงาน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล : ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (เชียงใหม่ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๕-๘.

๓. เพื่อเป็นศูนย์รวมของความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิดอะไรที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองให้มาแสดงออกที่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า **ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะนำชาติให้เจริญ**

๔. เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติช่วยป้องกันพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นโจรภัย อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย หรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองที่ว่า ถึงคราวมีทุกข์ ช่วยกันแก้ไข ถึงคราวสุขสบาย ก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท

๕. เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นต้องรับทราบอย่างทันทั่วทั้งตรงไปตรงมา ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหามิถูกต้อง

หลักธรรมสำหรับใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองที่กล่าวไว้ ในระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ มีทั้งหมด ๘ ประการ ได้แก่

๑. ศีลธรรมและวัฒนธรรม

๒. สุขภาพอนามัย

๓. สัมมาชีพ

๔. สันติสุข

๕. ศึกษาสงเคราะห์

๖. สาธารณสงเคราะห์

๗. กตัญญูกตเวทีตาธรรม

๘. สามัคคีธรรม

จากแนวคิดและบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยจะใช้แนวคิดบทบาทของพระสงฆ์ กับ หลักธรรมสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นในระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ ทั้งหมด ๘ ประการ ว่ามีความสอดคล้องกับระดับการปฏิบัติงานมากน้อยเพียงใด โดยผู้วิจัยจะศึกษาระดับการปฏิบัติงานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของพระสงฆ์และวิเคราะห์บทบาทในการปฏิบัติงาน โดยคาดว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงระดับการปฏิบัติงานและบทบาทในการช่วยเหลือสังคมในหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดย

พระสงฆ์ ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานอบรมประชาชนประจำตำบล ของพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้กิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์บทบาทในการปฏิบัติงาน และแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานอบรมประชาชนประจำตำบล ของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้จะได้ศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือสังคมของพระสงฆ์ ตามที่กล่าวไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่า ด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ มีทั้งหมด ๘ ประการ ได้แก่ (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (๒) สุขภาพอนามัย (๓) สัมมาชีพ (๔) สันติสุข (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) กตัญญูกตเวทีตาธรรม (๘) สามัคคีธรรม^๕

เพื่อวิเคราะห์ระดับ และบทบาทที่พระสงฆ์เป็นแกนนำในการปฏิบัติงานด้านการอบรมประชาชนประจำตำบล เพื่อแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานที่เหมาะสม

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ และศึกษาค้นคว้าจากงานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสาร ตำราทางวิชาการ เว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้

^๕ หน่วยอบรมประชาชนประจำอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่, คู่มือการปฏิบัติงาน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล :ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, อ้างแล้ว, หน้า ๕.

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่เจ้าอาวาส สังกัดมหานิกายในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ วัด ราษฎร์ จำนวน ๑๘ แห่ง และหัวหน้าสำนักสงฆ์ ๑๘ แห่ง รวม ๓๖ แห่ง จำนวนทั้งสิ้น ๓๖ รูป^{๑๑}

แผนแบบที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกลุ่มเดียว ตรวจสอบสภาพการณ์ ไม่มีการทดลอง (The One Shot, No Experimental Case Study)

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑.๓.๔.๑ ตัวแปรต้น ได้แก่ อายุ อายุพรรษา ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง สมณศักดิ์ และบทบาทในการปฏิบัติงาน

๑.๓.๔.๒ ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับปฏิบัติงานตามหลักธรรมสำหรับใช้ในการบริหารพัฒนาท้องถิ่นในการช่วยเหลือสังคม มี ๘ ด้าน คือ (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (๒) สุขภาพอนามัย (๓) สัมมาชีพ (๔) สันติสุข (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) กตัญญูกตเวทีตาธรรม (๘) สามัคคีธรรม และปัญหาอุปสรรค แนวทางในการพัฒนา

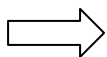
๑.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการทำการวิจัยครั้งนี้จะได้ใช้กรอบแนวคิดของหลักธรรมสำหรับใช้ในการบริหารพัฒนาท้องถิ่นในการช่วยเหลือสังคมตามระเบียบของมหาเถรสมาคม มี ๘ ด้าน คือ (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (๒) สุขภาพอนามัย (๓) สัมมาชีพ (๔) สันติสุข (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) กตัญญูกตเวทีตาธรรม (๘) สามัคคีธรรม โดยจะได้ศึกษาพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาสในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีระดับการปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง ๘ ด้านดังกล่าวอยู่ในระดับใด และบทบาทในการปฏิบัติงาน ได้สอดคล้องกับระดับปฏิบัติการดังกล่าวอย่างไร ตลอดทั้งปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาเพื่อการปฏิบัติงานด้านการอบรมประชาชนของพระสงฆ์ เพื่อที่จะแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานอบรมประชาชนประจำตำบล ของพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้กิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป และเพื่อให้การศึกษามีความชัดเจนในประเด็นมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

^{๑๑} ที่มาข้อมูล : การประชุมพระสังฆาธิการระดับวัด คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ภาค ๗หนเหนือ, ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ศูนย์การประชุมนานาชาติอินทร์-เชียงใหม่, (วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๓).

ตัวแปรต้น

- อายุ
- อายุพรรษา
- ระดับการศึกษา
- ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง
- สมณศักดิ์
- บทบาทในการปฏิบัติงาน

ตัวแปรตาม

- ระดับปฏิบัติงาน อ.ป.ต. ทั้ง ๘ ด้าน
- ปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนา
- แนวทางในการพัฒนา

๑.๕ สมมติฐานงานวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ อายุ มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสงฆ์ในการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ จำนวนพรรษา มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสงฆ์ในการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสงฆ์ในการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสงฆ์ในการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ ระดับสมณศักดิ์ มีความสัมพันธ์กับบทบาทพระสงฆ์ในการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทุกด้าน

๑.๖ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๖.๑ แนวคิดและกระบวนการการทำงาน และระดับการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการช่วยเหลือสังคมของพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร

๑.๖.๒ บทบาทในการช่วยเหลือสังคมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นไปอย่างไร

๑.๖.๓ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาเพื่อการปฏิบัติงานด้านการอบรมประชาชนของพระสงฆ์มีอะไรบ้าง

๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่กระทำหรือการปฏิบัติศาสนกิจตามพระธรรมวินัย เป็นหัวหน้าสงฆ์ ในที่นี้หมายถึง พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น

การช่วยเหลือสังคม หมายถึง การที่พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสในอำเภอพร้าวเข้าไปช่วยเหลือและพัฒนาให้ชุมชนอยู่อย่างมีความสุขตามหลักธรรมสำหรับใช้ในการบริหารพัฒนาท้องถิ่นในการช่วยเหลือสังคมตามระเบียบของมหาเถรสมาคม มี ๘ ด้าน คือ (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (๒) สุขภาพอนามัย (๓) สัมมาชีพ (๔) สันติสุข (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) กตัญญูกตเวทิตาธรรม (๘) สามัคคีธรรม

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หมายถึง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลแห่งราชอาณาจักรซึ่งมีวัดตั้งอยู่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในที่นี้หมายถึงเฉพาะหน่วยอบรมประจำตำบล ในอำเภอพร้าวเท่านั้น

การปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หมายถึง พระสังฆาธิการได้ดำเนินการอบรมประชาชนในเขตการปกครอง ในด้านหลักธรรมและการประกอบอาชีพ เป็นต้น

๑.๘ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ^{๑๑} ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรม การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาแตกต่างกัน พบว่า พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษามาก มีการศึกษาสูง และมีทัศนคติที่ดีมากต่อการพัฒนาชุมชน มีผลงานด้านการพัฒนาด้านวัดมากกว่าผู้มีพรรษาน้อย มีการศึกษาน้อย และทัศนคติที่ด้อยต่อการพัฒนาชุมชน

พินิจ ลาภธนานนท์^{๑๒} ได้ทำการศึกษาเรื่อง พระสงฆ์ในชนบทกับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง พบว่า การถูกคาดหวังจากสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจูงใจให้พระสงฆ์พัฒนาชุมชน และชาวบ้านจะคาดหวังที่จะให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทช่วยพัฒนาชุมชนสูงมาก เพราะชาวบ้านมักไม่ได้รับการดูแลจากบุคคลภายนอกชุมชน

^{๑๑}ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ, ทำการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรม การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาแตกต่างกัน, วิทยานิพนธ์**สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๒}พินิจ ลาภธนานนท์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, รายงานการวิจัย(สถาบันวิจัยสังคม: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕).

สมบูรณ์ สุขสำราญ^{๙๙} ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตามแนวทางพุทธศาสนา กรณีศึกษา พระสงฆ์นักพัฒนา พบว่า สถานภาพทางสงฆ์ เช่น การดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ ฯลฯ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพราะท่านเหล่านั้นมีศักยภาพที่ทำการพัฒนา อีกทั้งยังเกี่ยวเนื่องต่อหน้าที่การดำรงตำแหน่งนั้น ๆ อีกด้วย

อารียา ลิมสุวพัฒน์^{๑๐๐} ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนชนบท ไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐ พบว่าการเป็นผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่พระสงฆ์ต้องมีบทบาทการพัฒนา เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพยกย่องเป็นพิเศษ พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทการเป็นผู้นำที่สำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น นอกจากนี้จากการศึกษา

วาสนา วงศ์ยัมย่อง^{๑๐๑} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงบทบาทพระสงฆ์ในชุมชน พบว่า พระสงฆ์ได้มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการประกอบอาชีพของประชาชน และพัฒนาชุมชนเพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น แต่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง น้อยมาก ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงานสังคมพัฒนาขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของพระสงฆ์แต่ละรูปเป็นสำคัญ

ทวี สุทธารมณลักษณ์^{๑๐๒} ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดและนโยบายในการพัฒนาชุมชนของสถาบันสงฆ์นั้น พบว่า ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สถาบันควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งด้านจิตใจและด้านวัตถุ ทางมหาเถรสมาคมก็ได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอย่างจริงจัง ได้กำหนดเป็นโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ให้คณะสงฆ์ปฏิบัติ ฝ่ายรัฐบาลก็สนับสนุนทางด้านงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ส่วนความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมของโครงการกับแนวคิดนโยบายนั้น ยังไม่มีความสอดคล้อง เพราะกิจกรรมที่ปฏิบัติ

^{๙๙}สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย์จำกัด, ๒๕๓๐).

^{๑๐๐}อารียา ลิมสุวพัฒน์, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

^{๑๐๑}วาสนา วงศ์ยัมย่อง, การเปลี่ยนแปลงบทบาทพระสงฆ์ในชุมชน, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕).

^{๑๐๒} ทวี สุทธารมณลักษณ์, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖).

ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการเทศนาอบรมสั่งสอน สำหรับปัญหาของการดำเนินงาน พบว่างบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ ระยะเวลาที่ได้รับเงินอุดหนุนไม่เหมาะสม นอกจากนั้นคณะกรรมการฝ่ายฆราวาสส่วนใหญ่ไม่เข้าใจนโยบายของโครงการ

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิด อุดมการณ์ ระดับ การปฏิบัติงาน และเป้าหมายในการทำงานพัฒนาของหน่วยอบรมประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยพระสงฆ์ ซึ่งมีรูปแบบ ความสามารถ และวิธีการเรียนรู้ ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสที่แตกต่างกัน โดยจะได้นำมาสังเคราะห์ และวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดจากการที่ได้ดำเนินการพัฒนาในการช่วยเหลือสังคมตามบทบาทที่พระสงฆ์ปฏิบัติ และจะศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล มาประยุกต์ให้เข้ากับการพัฒนาทางด้านจิตใจตามกรอบเป้าหมายของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต่อไป ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๕.๑ ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

จำแนกข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ศึกษาจากตำราพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ และในส่วนที่เป็น อรรถกถา ฎีกา

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการวิจัย เป็นเอกสารแหล่งข้อมูลทฤษฎีบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย หน้าที่พระสงฆ์ต่อสังคมตามแนวทางในพระไตรปิฎก ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับสังคม บทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พระสงฆ์กับการพัฒนา การพัฒนาชนบทโดยความร่วมมือของคณะสงฆ์ ข้อมูลของหน่วยอบรมประชาชนในพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัยในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และหลักกรรมสำหรับใช้ในการบริหารพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองที่กล่าวไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่า ด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ มีทั้งหมด ๘ ประการ ได้แก่ (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (๒) สุขภาพอนามัย (๓) สัมมาชีพ (๔) สันติสุข (๕) ศึกษาสงเคราะห์ (๖) สาธารณสงเคราะห์ (๗) กตัญญูกตเวทิตาธรรม (๘) สามัคคีธรรม

๑.๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล(อ.ป.ต.) ของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เนื้อหา ในแต่ละประเด็นเพื่อประมวลคำตอบโดยรวม จากนั้นจึงเขียนรายงานการวิจัยในรูปของการบรรยายเป็นหลัก

๑.๑๐ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๑๐.๑ ได้ทราบแนวคิด กระบวนการการทำงาน และระดับในการปฏิบัติงานในการช่วยเหลือสังคมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่

๑.๑๐.๒ ได้ทราบถึงบทบาทในการช่วยเหลือสังคมของพระสงฆ์ และปัญหา อุปสรรครวมถึงแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานอบรมประชาชนประจำตำบล ของพระสงฆ์ในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่